

NOEREJEV

*'He was a man with great talent
and he did not waste it'*

Noerejev

Het spoor van een komeet

WalburgPers

Opgedragen aan
Maude Gosling-Lloyd,
Douce François
en aan
Marika Bezobrázova,
Jeanette Etheredge-Bali,

Rudolfs 'women'

Eerste druk, november 1993
Tweede druk, december 1993
Derde druk, december 1994
Vierde druk november 2015

© 2015 Erven van Rudi van Dantzig, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers,
Zutphen

www.walburgpers.nl

Afbeelding omslag voorzijde: Rudolf Noerejev repeteert 'Over een donker huis',
1978. Foto: Kors van Bennekom

Achterzijde: Noerejev en Van Dantzig, 1968. Foto: Bob van Dantzig

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in
enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door
fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van
artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351 zoals
gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912,
dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de
Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen
van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere
compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te
wenden.

Tekstcorrectie: Han Strijk, Alphen aan de Rijn
Omslagontwerp: Erwin Bomans BNO, leucq! Goor
Vormgeving binnenwerk: KM Grafisch Werk, Utrecht

ISBN 9789462490871
NUR 320

Inhoud

What do you want?	7
Monument	13
Frog jumps	32
De touwen van de tijd	41
Zoet gras	58
Misjenka	62
Duchess of Malvi	68
Pressure-cooker	76
Over een lichtend huis	85
Een faun in huis	89
American dream	100
Farha	113
Ithaka	118
Salò	124
Bourgeois gentilhomme	134
Palais Garnier	143
De kleine jongens	159
Aux armes, citoyen!	170
Serge Lifar	177
Tout le monde	184
Laatste liederen	198
Impressing the Tsar	211
Rode engel	221
Make believe	225
Getijdenkus	230
A million love-songs later	237
Argos	246
Nawoord	253

What do you want?

Voorjaar 1968, ik zit in de vensterbank van een kleedkamer in theater Carré en kijk hoe een exotisch uitziende man – krachtig van bouw, sterke kop met zeer uitgesproken trekken – zijn wenkbrauwen met een paar nonchalante handbewegingen sterker aanzet, gitzwarte lijnen langs zijn ogen trekt en een diepbruine schaduwpartij tussen ooglid en wenkbrauw penseelt. Ogen als van een vos die, weggedoken in het struikgewas, een indringer begluurt.

Buiten de kamer hoor ik het rumoer dat hoort bij een voorstelling die een aanvang gaat nemen, instrumenten die gestemd worden, het rinkelen van een bel, een stem die ‘five minutes’ roept; maar tussen de afgemeten bewegende danser en zijn bezoeker wordt geen woord gewisseld, de een brengt zijn make-up aan, de ander slaat gade hoe het gezicht in een masker verandert en beiden tasten elkaar vanuit hun stellingen af.

De ogen die van mij bliksemsnel terugflitsen naar het eigen spiegelbeeld zijn schrander, er schittert een mengeling van wantrouwen, nieuwsgierigheid en agressie in; de vos kan of in een oogwenk verdwenen zijn of een onverhoedse aanval naar me doen.

‘And, what do you think?’ Zijn plotselinge vraag klinkt als een commando, tegenspraak wordt niet verwacht.

De toon van zijn stem is hees en het Engels dat hij spreekt klinkt, ondanks zijn onmiskenbaar Russische tongval bijna geaffecteerd. Elk woord wordt nauwkeurig geprononceerd, alsof hij het proeft voor hij het vrijgeeft.

Ik voel me overrompeld en haal m’n schouders op: ‘I’m not sure.’

‘Well, you can better make up your mind, the world is not going to wait that long for you.’ Hij werpt een laatste afkeurende blik op zijn spiegelbeeld, spuit een verstikkende hoeveelheid lak over zijn kapsel en loopt onverwacht, zonder me verder een blik te gunnen, de kamer uit.

Nee, inderdaad, deze wereld is niet van plan te wachten, dit is een wereld die binnen enkele ogenblikken trefzeker aan een succesvol optreden gaat beginnen, daar laat hij tegenover mij geen twijfel over bestaan.

Moet ik wachten? Een man steekt zijn hoofd om de deur en zegt: ‘Mister

Noerejev zegt dat, als u de voorstelling wilt zien, ik u de weg moet wijzen.’ Maar dat is niet nodig, ik ken het theater uit en te na.

Als ik achter het toneel de trap afloop aarzel ik: wat doe ik, ga ik naar buiten of de zaal in om zijn verrichtingen te volgen?

‘Ik ben zo terug,’ zeg ik tegen de portier, ‘even wat adem halen.’

Amsterdam is vol vroegzomer-geluiden, langs de Amstel wandelen her en der verspreide groepjes mensen, het water van de rivier weerkaatst de warmte van duizenden lichtvlekjes en de bomen langs de kaden lijken topzwaar van uitbottend groen.

Een dag om je gelukkig te voelen.

Rudolf Noerejev had in 1961, na een geruchtmakend ontsnappingsavontuur zijn leven in de Sovjetunie verruild voor een bestaan in het Westen. Zijn spectaculaire vlucht, maar ook de vele voorvallen die hij daarna beleefde of veroorzaakte, waren – en bleven nog lange tijd – wereldnieuws; hij bouwde zich in korte tijd een reputatie op van dé topdanser van het Westelijk halfrond, overal te zien en overal veel, en luid, besproken, door zowel vakblad als society-pers.

Pas zeven jaar na zijn vlucht had het publiek in Nederland gelegenheid om met de artistieke prestaties van deze roemruchte danser kennis te maken: The Royal Ballet, het Britse gezelschap waar Noerejev zich aan had verbonden gaf een korte serie voorstellingen in Amsterdam.

Hoewel ik nooit een voorstelling van Noerejev had gezien kocht ik geen kaartjes voor deze balletgebeurtenis. Samen met collega-choreograaf Robert Kaesen was ik na het vertrek van Sonia Gaskell nog maar sinds korte tijd belast met het artistiek leiderschap van Het Nationale Ballet en we waren, voor zover ik het me herinner, tot over onze oren gedompeld in organisatorische en artistieke problemen. Mijn hoofd stond niet naar uitgaan, zelfs niet naar uitgaan op beroepsgebied. Bovendien was ik geen groot liefhebber van het Engelse gezelschap, noch van het repertoire dat het naar Nederland bracht, zelfs niet als het werd uitgevoerd door wereldberoemde sterren als Margot Fonteyn en Rudolf Noerejev.

Tot mijn verbazing en aanvankelijke ongeloof ontving ik tijdens het optreden van het Engelse gezelschap in theater Carré de mededeling dat Noerejev een gesprek met me wilde, en het verzoek me die zondagmiddag, voor de aanvang van de matinee, in zijn kleedkamer te melden.

Rekenend op, of een vergissing of een misplaatste grap, klopte ik die zondag in het theater toch maar op de deur waarop tussen een aantal andere namen ook die van Noerejev was vermeld en besepte alras dat een ontmoeting wel degelijk zijn bedoeling was geweest.

‘Hello. Sit down.’ Hij wees op een stoel, maar ik verkoos de iets verder verwijderde vensterbank en was me onmiddellijk bewust van het grote verweer dat hij uitstraalde. Het leek de gang van zaken er niet eenvoudiger op te maken.

‘You did ballet that I heard good things about. I wonder if I can perform it,’ zei hij, nadat de stilte tussen ons lang genoeg had geduurd.

Twee jaar voor onze ontmoeting had ik één van mijn balletten, ‘Monument voor een gestorven jongen’ ingestudeerd voor het Harkness Ballet in New York. Het was daar niet zonder succes ontvangen en ik begreep dus dat hij op dat ballet doelde.

Mijn eerste gedachte was dat hij wilde dat ik de directie van het Harkness Ballet zou vragen om hem de gelegenheid te geven om ‘Monument’ met hen te dansen; dat hij met onze groep zou willen optreden kwam geen moment in mijn hoofd op.

‘Maar als je “Monument” nog nooit hebt gezien, hoe weet je dan dat je het dansen wilt?’ bracht ik in, ‘misschien vind je het wel iets verschrikkelijks.’

Nurks schouderophalend: ‘I have perfect system of information, spies everywhere. Maar als je niet geïnteresseerd bent...,’ en hij ging furieus met een make-up-spons in de weer.

Wat wilde die man in ’s hemelsnaam? Door het openstaande raam voelde ik de warmte van de zon op m’n rug en hoorde kinderen joelend langs de gracht achter het theater rennen.

‘Misschien moet je het ballet eerst eens zien,’ opperde ik, maar hij verwaardigde zich niet me een antwoord te geven of werd teveel in beslag genomen door het werk aan zijn gedaanteverwisseling; kleurige stiften, borstels, sponsjes.

Wát hij ook bedoelde of wilde, het zag er in elk geval weinig rooskleurig uit.

Toen ik na mijn grachtenwandeling in het theater terugkwam zag ik vanuit de coulissen de derde akte van het ballet ‘Raymonda’ dat Noerejev voor The Royal Ballet had ingestudeerd. Een grote groep heftig gebarende dansers

in glanzende, crème-keurige kostuums op een te klein toneel en in hun midden een solist, Noerejev, die agressief zijn temperament de ruimte inslingerde, het was moeilijk uit te maken of hij woedend was of genoot, of misschien, als dat al mogelijk was, beide.

Margot Fonteyn zag ik in haar variatie beheerst en glimlachend haar passen voltooien, een geometrische en uitgebalanceerde serie bewegingen die in een steeds sneller tempo werden voltrokken, eindigend in een ferme handklap.

Later zou Noerejev me uiteenzetten: 'Dat handklappen bepaalt het karakter van de vrouw in dat ballet, de danseres moet de indruk geven dat ze de zware, ronde armen heeft van een Slavische heerseres, sensueel en heerszuchtig. Een matrone met handen waarvan je voelt dat alle vingers beladen zijn met grote, glinsterende edelstenen.'

Op het toneel zag ik een ballerina die zich voordeed als een uiterst gastvrije, welgemanierde ambassadeursvrouw.

Terwijl het publiek juichend en stampend blijk gaf van z'n enthousiasme liep ik terug naar de kleedkamer.

'And, did you like it?' Zweet vermengd met schmink droop in strepen over zijn kostuum. Ik vertelde hem dat ik alleen de laatste helft van het ballet had gezien en bovendien vanuit de coulissen, niet direct een plaats om me een behoorlijke opinie te kunnen vormen.

'All right,' hij klonk nu zeer afgemeten, 'what do you want?'

Loftuitingen, zo zou ik later merken, konden hem zeer irriteren maar de afwezigheid ervan nog meer. Zijn toon was nu niet alleen ronduit vijandig maar bovendien keerde hij de zaken om; als ik me niet vergiste was hij het toch die iets had gewild?

Het resultaat van die middag was dat ik met een van zijn schminkpotloden mijn adres op een naast zijn theeglas liggend servet schreef en daarna bijna opgelucht het theater verliet.

Wat een opgewonden standje was die man, dat hele Monument-idee was natuurlijk een gril, een plotselinge bevlieging, dat was duidelijk. Morgen zou het Engelse gezelschap verder reizen en was Noerejev Amsterdam en dat gesprekje met die rare Nederlandse choreograaf allang vergeten.

En dat idee moet me achteraf toch een beetje gespeten hebben, neem ik aan.

Een paar dagen later echter belde hij me op en vroeg wanneer we met de repetities konden beginnen. Toen pas werd me duidelijk dat hij helemaal niet van plan was om ‘Monument’ met het Amerikaanse gezelschap te dansen, maar dat hij met onze groep wilde optreden, en dus met onze dansers wilde werken!

Eensklaps zag ik de dingen in een totaal ander daglicht, het daagde me wat het kon betekenen als iemand met een status als Noerejev zijn naam aan Het Nationale Ballet zou verbinden, zelfs al was het maar tijdelijk.

Ik opperde een paar data die een seizoen en misschien nog verder vooruit lagen, want het speelplan van Het Nationale Ballet was, naar ik aannam (planning was het werkterrein van onze zakelijke leider, Anton Gerritsen), al vastgelegd van september 1968 tot juli 1969.

‘Nee,’ protesteerde hij, ‘too far away. Onmogelijk. Als je iets met mij wilt doen moet het snel gebeuren, wachten doe ik niet.’

‘Doe jij dan maar een voorstel,’ bracht ik in, ‘ik heb uiteindelijk geen idee hoe je gewend bent te werken.’

‘Ik ben een paar dagen vrij in oktober, dan zou ik naar Amsterdam kunnen komen. Hoe lang — denk je dat ik nodig heb om de choreografie te leren?’

‘Twee weken, hooguit drie.’ Want dat was de tijd die er in onze eigen groep voor het werken aan zo’n rol gerekend werd. In New York had de instudering me bij het Harkness Ballet vijf weken gekost, en dat was met dansers die gewend waren aan eigentijds werk, iets waar ik bij Noerejev niet zo zeker van was.

Hij lachte honend. ‘Two, three days is all I can give you. At the most, my dear. Nothing more.’

‘En de voorstellingen, wanneer?’

‘Dat moet ik nog bekijken, mijn agenda is nog niet helemaal vastgesteld.’

Het was de eerste keer dat ik een danser als een zakenman over ‘mijn agenda’ hoorde spreken; voor mij en voor de meeste dansers in Nederland was het in die tijd normaal dat je bij één gezelschap werkte waarvoor je te allen tijde volledig beschikbaar was. Onze ‘agenda’s’ hingen elke dag op het mededelingenbord in de studio, daar lazen we wanneer de repetities, de voorstellingen en de tournees waren.

Toen hij zich realiseerde dat er van mij geen getrokken agenda met voorstellingsdata te verwachten was leek hij even uit het lood geslagen, we stonden schaakmat.

Volkomen onverwacht gooide hij het – afleidingsmanoeuvre? – over een andere boeg: ‘Waarom maken we geen nieuwe afspraak? Volgende week werk ik in Milaan, kom daar maar naartoe.’

In Milaan gearriveerd bleek Noerejev een totaal ander iemand dan de humorige figuur die ik in Carré had leren kennen. De man die ons in het Scala-theater opwachtte – ik was in gezelschap van Henk van der Meyden die zich bliksemsnel als Noerejeps impresario voor Nederland had ontpopt – was voorkomend, geïnteresseerd en zelfs bereid tot luisteren en voor rede vatbaar! De ongrijpbare indruk die hij in Carré had gemaakt, die onbenaarderbaar lijkende heerser was verdwenen, voor me stond een aardige en soms zelfs wat onzekere jongen die op de meest onverwachte momenten in gretig en soms onverklaarbaar lachen uitbarstte.

Hij leidde ons als een voorbeeldig gids door het theater, bracht ons koffie en luisterde, liggend op een bank om zijn benen te laten rusten, naar de voorstellen die Van der Meyden aandroeg. Binnen een uur was alles zonder ook maar één wanklank beklonken.

Op de terugweg naar Amsterdam had ik een papier in mijn zak, waarop de data waren genoteerd voor de repetities in oktober plus de eerste voorstellingen die twee maanden later zouden plaatsvinden.

Het avontuur kon beginnen.